

TÜRK PETROL KANUN TASARISI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Hikmet Uluğbay*

*Bizim sonsuza dek yanımızda olacak dostlarımız yoktur,
bizim sürekli kalıcı düşmanlarımız da yoktur.
Bizim sürekli ve sonsuza dek var olacak çıkarlarımız mevcuttur ve
işte bu çıkarlarımızı kollamak bizim görevimizdir.
Henry Temple Palmerston 1784-1865¹*

Ocak 2007 ayında Türk Petrol Kanunu başlığı ile bir yasa çıkarma girişimi oldu. TBMM'den, sıra dışı bir yöntem olan ve beşi geçici olmak üzere toplam 44 maddeden oluşan Türk Petrol Yasa Tasarısı gibi kısa bir kanun için öngörülmemiş olan, temel kanun müzakere usulü uygulanarak geçirilen bu tasarı, Cumhurbaşkanı tarafından dört maddesinin yeniden görüşülmesi istemi ile Meclis'e iade edilmiştir. TBMM iktidar kanadı, iade edilen bu tasarımı, diğer iade edilen tasarılarla olduğu gibi süratle gündemine alıp aynen Cumhurbaşkanı'na göndermemiştir. Bu yaklaşımın yeni Cumhurbaşkanı'nın seçilmesini beklemek amacı ile mi izlendiği bilinmemektedir. Ancak Cumhurbaşkanı seçim süreci de Anayasa'da öngörülen kurallara uygun olarak tamamlanmadığı için TBMM'nin yenilenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler ışığında TBMM seçimlere kadar konuyu yeniden ele almaz ise Türk Petrol Kanunu tasarısı kadük olacaktır.

Çıkarılmaya teşebbüs edilen Türk Petrol Kanunu'nun nasıl köklü bir anlayış değişikliği öngördüğünü hatırla tutarak, konu üzerinde fikir üretmeye devam etmek, gelecekteki benzeri girişimlere karşı kamuoyu duyarlılığını canlı tutmak bakımından önem taşımaktadır. Anılan tasarı, giderek kitlediği ileri sürülen hidrokarbon kaynaklarına yönelik olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında oluşan rekabet koşullarını ve enerji kaynaklarını denetim yarışını göz ardı eden bir mantığa sahipti. Bu yönü ile de ulusal çıkarları gözetme boyutu ciddi şekilde tartışmaya açıktı.

Uzun süredir dünya petrol üretiminin 2010-2020 döneminde tavan yapacağı ve bir süre bir platoda seyrettikten sonra düşmeye başlayacağı tezleri güç kazanmaya başlamıştır. Bu savlar, yıllık ekonomik büyüme hızı yüzde 10 dolayında gezinen Çin ile oldukça yüksek büyüme temposu sergileyen Hindistan'dan gelen büyük enerji talepleri ile birleşince petrol fiyatları yükselme eğilimi göstermiştir. Dünya

petrol pazarına bu atmosfer yön verirken, ABD'nin rafineri kapasitesinin Katrina fırtınası ile ciddi darbe alması ham petrol fiyatlarını 2006 yılında 80 dolara yaklaştırmıştır.

20. yüzyılın sonları ile 21. yüzyılın yaşamakta olduğumuz yıllarında dünyanın birçok bölgesinde ve bu arada özellikle Ortadoğu'da sıcak savaşların sıkça yer aldığı ve çeşitli ülkelerde rejim değişikliği ortamının geniş ölçüde enerji kaynakları ile ilgili rekabetten kaynaklandığını ileri süren yazarların sayısı giderek artmaktadır. Bunlardan ikisini anımsamakta yarar vardır. Gazeteci David Morse, bir makalesinin girişinde şu gözlemde bulunmuştur:

"Halen, Sudan diye bilinen Kuzeydoğu Afrika'nın çöllerinde geleceğe yönelik bir savaş sürmektedir. .... Bu savaş kalashnikoflarla, sopalarla ve bıçaklarla yürütülmektedir. ... Kullanılan en son teknolojiler, bir tarafta siyah Afrikalıların köylerine saldıran milisleri des-

* Yazarın, 'Türk Petrol Kanun Tasarısı'na yönelik ayrıntılı görüşleri ve bu tasarımların Irak Petrol Yasa Tasarısı ve Kuzey Irak Bölge İdaresi tarafından hazırlanan Petrol Yasa Tasarısı ile birlikte değerlendirilmesine ilişkin diğer yazılarına hikmetulugbay.com web adresinden ulaşılabilir.

¹ İngiliz Başbakanı(1855-1865), Avam Kamarasında 1 Mart 1848 günü yaptığı konuşmadan. Familiar Quotations, Bartlett John ve Kaplan Justin Sixteenth Edition, sayfa 397.

telemek için Hükümet güçlerinin helikopterleri, diğer tarafta tamamen farklı bir silah, yabancı petrol şirketlerinin yeraltındaki petrol yataklarını tespit etmek için yararlandıkları sismografi cihazları. .... Bu büyük ekonomik güçlerin büyümelerini sürdürmek için gereksinim duydukları sınırlı doğal kaynaklar havuzu için, maşalar aracılığı ile yaptıkları bir kaynak savaşıdır.²

Diğer gözlem petrol konusunda değerli birçok kitabı ve sayısız makalesi bulunan Michael T. Klare'e aittir:

"Küresel enerji kaynaklarına yönelik mücadele yoğunlaştıkça, Vaşington'dan Yeni Delhi'ye, Karakas'a, Moskova'ya ve Pekin'e değin ulusal liderlerin ve şirket yöneticilerinin belli başlı petrol ve doğalgaz kaynaklarını kontrol etmeye yönelik çabaları da artmaktadır."³

Dünya enerji kaynaklarına yönelik rekabetin bu boyutlara ulaştığı ortamda, kaynak sahibi ülkelerin bu varlıklarına sahip çıkma bilinç ve anlayışları çok güçlenmiş ve bu kaynaklara yönelik pazarlık güçleri de o denli artmış bulunmaktadır. Bu bağlamda birçok ülke kamu ve özel statüdeki ulusal şirketlerine büyük mali ve hukuki destekler sunmakta ve bu şirketlerini ülke içi ve ülke dışı enerji kaynaklarına yatırım yapmaya özendirilmektedir. Bu konuda en başarılı örnekler olarak Japonya, Norveç, Çin ve Hindistan'ın adları sayılabilir. Giderek sayısı artan ülkeler, kendi topraklarında petrol veya doğalgaz arayacak yabancı şirketlere, kendi ulusal şirketlerinin bu girişimlerde önemli pay sahibi olmalarını ve yüksek oranlı royalti ödemeyi şart koşuyor, geçmişte bu fırsatı bulamamış ülkeler ise (örneğin Rusya Sakhalin II projesinde ve Venezuela Orinoco Bölgesi'nde) mevcut sözleşmeleri ulusal çıkarlarını güçlendirecek şekilde değiştirme yoluna gitmektedirler.

İşgal altındaki Irak bile, yabancıların hazırladığı ileri sürülen, Petrol Kanun Tasarısı'na ulusal çıkarlarını korumaya yönelik hükümler koymuş, ulusal kamu şirketine bazı yatakların işletilmesinde öncelik tanımış, yine ulusal şirketin yabancıların yapacakları arama ve işletme faaliyetlerine sermayedar olarak katılma hakkını saklı tutmuş ve üretilen petrolün bir bölümünün ulusal gereksinim için ayrılacağı koşulunu da koymuştur. Ulusal çıkarları ön planda tutma bakımından Türk Petrol Kanun Tasarısı'na göre çok daha güçlü yapıda olan Irak Petrol Yasa Tasarısı'nın Irak Meclisi'nde yoğun tartışma ortamında görüşülmesi ve ciddi toplumsal muhalefetle karşılaşması beklenmektedir. Stony Brook Üniversitesi Profesörü Michael Schwartz'a göre, "Irak Petrol Yasa Tasarısı kanunlaşsa bile üzerine basıldığı kağıttan daha değerli olmayacaktır. Bu yasa, gelecekte görev yapacak ve ulusalcı anlayışta olacak Irak hükümetleri tarafından kendilerini bağlayıcı nitelikte görülmeyecektir. Bu yasa bir süre yürürlükte kalabilse bile, çok uzak olmayan bir gelecekte kendisini tarihin çöp kutusunda bulacaktır."⁴

Türk Petrol Yasa Tasarısı ne TBMM'de, ne de toplumda hak ettiği ölçüde tartışılmamıştır. Dünyadaki birçok ülkenin enerji kaynaklarına bakış açılarındaki gelişmeler ne tasarımın hazırlığında, ne de müzakereleri sırasında göz önüne alınmıştır. Yerine geçeceği 1954 tarihli Yasa'nın uygulandığı 53 yıl zarfında, Türkiye'nin yaşadığı acı birçok deneyimler sonucunda kazandığı ulusal çıkarları koruma refleksi yeni tasarı ile tamamen yok edilmiştir. Tasarıya yönelik olarak yapılabilen çok sınırlı tartışmalar da yazılı ve görsel basında toplumu bilgilendirici boyuta ulaşmamıştır.

Seçim sonrasında, kaderin bir cilvesi olarak halen yürürlükte kalabilen 1954 tarihli Petrol Kanunu'nun değiştirilmesi yeniden gündeme gelirse, bu sürecin Türk Petrol Kanunu Tasarısı'nın yaşadığı süreçten farklı ve daha sağlıklı olabilmesi için, başta enerji ve bu bağlamda petrole yönelik meslek kuruluşları olmak üzere tüm sivil toplum kuruluşlarının ve ayrıca siyasi partilerin şimdiden derslerini çalışması gerekmektedir.

Meslek kuruluşlarının sözcüleri ve yayın organları seçimlere giden süreçte siyasi partileri genel olarak enerji ve özel olarak da petrol ve doğalgaz aramaları konusunda izleyecekleri politikaları toplumla paylaşmaya davet etmelidirler. ■

² Morse David, "War of the Future, How oil drives the genocide in Darfur", MotherJones.com, August 18, 2005.

³ Klare Michael T., "The Global Struggle for Energy", MotherJones.com May 9, 2005.

⁴ Schwartz Michael, "The Struggle over Iraqi Oil", tomdispatch.com May 7, 2007.